

Priloga: Rzd-01-18-00002-01

Datum: 18.4.2018

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00053**

Ime enote: **Brodarstvo**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **gospodarska znanja in veščine**

Podzvrsti:

rokodelska in obrtniška znanja, transport, znanja o prostoru, znanja o vodi

Tipološka gesla:

brodarjenje, upravljanje rečnih plovil

Kratek opis:

Brodarstvo je prevažanje ljudi in tovora z enega na drugi breg reke z brodom, pripetim na jeklenico. Poganja ga rečni tok. Živo je še na Mostecu pri Dobovi ob spodnjem toku Save in na Muri v turistične namene ter za druge gospodarske dejavnosti.

Opis:

Brodarstvo je prevažanje ljudi in tovora z enega na drugi breg reke z brodom, ki ga poganja rečni tok. Ob vseh večjih slovenskih rekah je imelo nekdanj velik gospodarski pomen, danes pa je živo le še na Mostecu pri Dobovi na spodnjem toku Save in na Muri v turistične namene, ponekod tudi še za gospodarske dejavnosti.

Brod je sestavljen iz dveh plitvih čolnov (moščansko 'ladij', prekmursko 'kumpov'), ki sta dolga okoli 12 metrov. Povezana sta s povezovalno in nosilno, največkrat ograjeno ploščadjo iz desk (prekmursko 'mosnic'). Brod je pripet na jekleno vrv, napeto čez reko in na bregovih vpeto z drogoma v 'škališče'. Po vrvi teče vodilo z obesno vrvjo. Sila rečnega toka omogoča brodu potovanje na drugi breg, pri čemer za usmerjanje služi krmilno veslo na zadnjem delu (moščansko 'krmán', prekmursko 'kret'). Kraj, kjer brod preči reko, se imenuje brodišče. Če vodni tok ni dovolj močan, brodnik ali brodar brod z dolgim drogom odriva od rečnega dna. Lažji vstop in izstop omogoča mostič ali predmost (moščansko 'pruka' ali 'prüka', prekmursko 'šamerli'), ki se spušča oz. dviguje glede na gladino reke. Mirujoči brod je z verigo privezan na mostič. Velikost in nosilnost broda sta odvisni od prometnih potreb in širine oziroma globine reke. Na ploščadi ali na bregu je brodnikova hišica.

Brod je bil dovolj širok, da je nanj lahko zapeljal vprežni voz s tovorom. Kasneje so ga poleg pešcev uporabljali za prevoze koles, motorjev, avtomobilov, traktorjev in druge kmetijske mehanizacije. Takšni prevozi še vedno potekajo na Muri. Ob višjem stanju vode brod dodatno privežejo ali ga potegnejo na breg. Zaradi nastalih plitvin so brodove na Muri morali seliti. Če je bil mraz in led, so jih tudi razstavljali ('razmetali'), da se ne bi poškodovali 'kumpi'.

Brodovi so bili v lasti soseske oziroma vaške skupnosti ali v zasebni lasti. Brodarsko dejavnost so nekdanj izmenjaje opravljale družine, ki so bile lastnice

zemljišč, ali brodarji, ki so se s to dejavnostjo preživljali. Danes jo opravljajo zaposleni posamezniki ali entuziasti, ki imajo ustrezno znanje oz. z zakonom predpisano in preverjeno usposobljenost za upravljanje plovila. Vožnja se plača po vnaprej določenem ceniku za posamezno vrsto prevoza.

Brodovi so vozili že v rimski dobi čez Savo pri Radečah in čez Krko blizu Kostanjevice.

Brodovi so na Savi omenjeni že v srednjem veku (Trboje, Smlednik, Tacen, Črnuče, Šentjakob, Radeče, Loka pri Zidanem mostu, Kompolje, Sevnica, Brestanica, Krško, Brežice, Podgračeno, Jesenice na Dolenjskem). Od vseh deluje le še brod v vasi Mostec pri Dobovi, čeprav je bil pri Brežicah že leta 1906 zgrajen most. Brod v bližini Term Čatež je skupna last soseske in ga uporabljajo za turistične in druge gospodarske namene. Prepelje lahko do 30 ljudi hkrati.

Na Muri se od 14. stoletja omenjajo brodovi pri Podgorju, na Meleh, v Petanjcih, Krogu, Bakovcih, Dokležovju, Ižakovcih, Melincih, v Gornji, Srednji in Dolnji Bistrici, Razkrižju, Gibini in Hotizi, saj je bil prvi most zgrajen šele leta 1922 v Veržeju.

Delujejo še brodovi v Sladkem Vrhu (lastnica Občina Šentilj), Krogu (lastnica KS Krog), Ižakovcih (lastnica Občina Beltinci), Melincih (lastnica KS Melinci) in Gornji Bistrici (lastnik Martin Pozdrec). Večinoma so sestavni del turistične ponudbe, še vedno pa uporabljajo brod kmetje, ki so lastniki zemljišč na štajerski strani reke.

Dejavnost je zaradi gradnje mostov postopoma zamrla tudi na Dravi, kjer so prenehali delovati brodovi v Libeličah, Črnečah, Dravogradu, Vuzenici, Radljah, Vuhredu, Brezmem, Podvelki, Fali, Selnici, Bistrici ob Dravi, Dupleku, Staršah, Borlu, Zavrču in Ormožu in kot zadnji leta 1978 v Trbonjah, kjer je izpričana raba broda od 12. stoletja.

Brodovi na Kolpi so bili nekdanj pri Metliki, v Pobrežju pri Adlešičih in v Sodevcih. Slednja sta vozila do šestdesetih letih 20. stoletja. Najmanj do konca petdesetih let 20. stoletja so z brodovi povezovali tudi bregova Krke, kjer so bili že v srednjem veku brodovi pri Soteski, Novem mestu, Beli Cerкви, Hrvaškem Brodu in pri Podbočju.

Datacija:

12. stol.

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **MOSTEC (BREŽICE)**

Opis lokacije:

Mostec pri Dobovi, Sladki Vrh, Krog, Ižakovci, Melinci, Gornja Bistrica

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **549150** X: **84050**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00053.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Barbara Sosič, 2016

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za nesnovno dediščino, varstvo prostora, varstvo materialnih prvin

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Danes se vozimo čez reke po mostovih in jih jemljemo za samoumevne, ob tem pa pozabljamo, da so večje in pomembnejše mostove začeli na naših tleh bolj množično graditi šele od sredine 19. stoletja. Pred tem je njihovo vlogo ob vseh večjih rekah opravljalo brodarstvo. Vzporedno z gradnjo mostov je ta nekdanja pomembna komunikacijska in prometna povezava večinoma zamrla, a se je kljub temu do današnjega časa brodarstvo ohranilo na dveh velikih slovenskih rekah – Muri in Savi. Za ohranitev sta dva vzroka. Prvi je povsem funkcionalen – brod je še zmeraj najboljša povezava med bregovoma, potrebujejo ga za prevoz pešcev, kolesarjev, motoristov, kmetov s kmetijsko mehanizacijo in ponekod tudi za prevoze avtomobilov, drugi vzrok pa je navezanosti na ta način prečenja reke, saj jo lokalna skupnost prepoznava kot svojo posebnost. Ohranjajo jo kljub nemajhnim stroškom vzdrževanja plovil ter nujne zaposlitve oseb, ki upravljajo brode, in zahtev po varnosti ter primerni usposobljenosti brodarjev. Za brode skrbijo in jih upravljajo zavodi in društva ter posamezni navdušenci. Brode kot posebno atrakcijo povsod smiselno vključujejo v turistično ponudbo krajev.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitev: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **3.8.2016**

Št.: **Rzd-01-16-00013-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne: **18.4.2018**

Št.: **Rzd-01-18-00002-03**

Razlog: **odprava napak**

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Razlog:

Št.:

16. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-16-00013-11-01

Datum: 3.8.2016

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00053**

Ime enote: **Brodarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **152**

Brodarsko turistično društvo Mostec

Mostec 5a, 8257 Dobova

<http://brod-mostec.si>

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Brodarsko turistično društvo Mostec nadaljuje tradicijo vsakodnevnega prevažanja z brodom že od leta 1885. Most čez Savo in Krko v Brežicah je bil zgrajen leta 1906, vendar promet z brodom ni pojenjal. Še do poznih sedemdesetih let 20. stoletja je bil brod na Mostecu izjemnega gospodarskega pomena zlasti za prebivalce levega brega Save, ki so imeli večino zemljišč na desnem bregu, preko reke pa so tudi trgovali s kmetijskimi pridelki. Veliko vlogo je imel tudi za letoviščarje, ki so prispeli z vlakom do Dobove in se s štajerske strani prepeljali z brodom v Čateške toplice na kranjski strani reke.

Zdajšnji brod je peti po vrsti in vozi od leta 1992. Je last soseske. Društvo ima ohranjen arhiv (brodarske knjige, slikovno gradivo idr.) in načrt enega od prvih brodov.

Na mestu prečenja (brodišču) je Sava široka 115 metrov in pri ugodnem vodnem stanju brod preči razdaljo v približno treh minutah. Domačini ohranjajo še stare izraze v zvezi z brodarsko dejavnostjo, kot so 'brúd', 'brodnik', 'krmán', 'ladja', 'zajla', 'štrik', 'rante', 'sidro', 'ketne', 'prüka' ali 'pruka'.

Brod vozita dva zaposlena brodarja.

Brodarstvo se na Mostecu ohranja zato, ker je kot zanimivost del turistične ponudbe spodnjeposavskih krajev in ker sta med prebivalci brod in brodarstvo prepoznana kot skupna dediščina, trajno pomembna za kraj, celotno območje in njegovo gospodarstvo. Velika večina potnikov je iz bližnjega zdraviliškega kompleksa Terme Čatež, ki ga od Mosteca loči le reka; tja se z brodom redno vozijo na delo prebivalci s Štajerske.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **MOSTEC (BREŽICE)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **549239** X: **84052**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00152.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Ivanka Počkar, 2012

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **3.8.2016**

Številka: **Rzd-01-16-00013-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-16-00013-11-02

Datum: 3.8.2016

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00053**

Ime enote: **Brodarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **153**

Zavod za turizem in kulturo Beltinci

Mladinska ulica 2, 9231 Beltinci

http://www.beltinci.net/ZTK_Beltinci,2,0.html

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Zavod za turizem in kulturo Beltinci ima široko razvejeno mrežo sodelujočih lokalnih društev, krajevnih skupnosti, strokovnih organizacij ter posameznikov, ki soustvarjajo bogato ponudbo Občine Beltinci. Značilnost območja predstavlja bogastvo naravne in kulturne dediščine. V letu 2012 je zavod povezal naravno in kulturno dediščino ter lokalno prebivalstvo v novo turistično destinacijo Ekomuzej Mura, ki ponuja mozaik biotske, krajinske in kulturne raznolikosti, tradicionalnih znanj ter etnološko obarvanih tradicionalnih prireditev. Poleg plavajočega mlina, tradicionalne arhitekture, urejenih zgodovinskih pomnikov in razstavnih zbirk, ki prikazujejo življenje podeželskega prebivalstva, predstavljajo zanimivo ponudbo tudi brodi.

Broda v Ižakovcih in na Melincih sta dva od skupno petih brodov, ki še vozijo čez reko Muro v Sloveniji. Oba še vedno služita svojemu primarnemu namenu in domačinom omogočata prečkanje reke Mure. Najpogosteje ju uporabljajo domačini, ki s traktorji vozijo les iz gozdov ob reki. Uporabljajo ju tudi pešci in kolesarji. Oba broda sta vključena v turistično ponudbo in tako vožnja z brodom predstavlja zanimivo doživetje turistom in drugim obiskovalcem na Otoku ljubezni v Ižakovcih in v Ciglarskem naselju na Melincih.

Zavod za turizem in kulturo Beltinci kot upravitelj skrbi za vožnjo broda, vzdrževanje in popravila, urejanje ter čiščenje okolice broda, promocijo in trženje dejavnosti, najem in usposabljanje brodarjev.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **BELTINCI (BELTINCI)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **594996**

X: **163183**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00153.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Barbara Sosič, 2016

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **3.8.2016**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-16-00013-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI